

Sveriges Vagga = Kållandsö

Sammanfattning från utställning 2004

I en avfallsgrop på boplatsen i Sunnerby låg delarna av två vikingatida isläggar av ben. En islägg är en slags skridsko som bands fast under fötterna för att man skulle kunna ta sig fram över isen. Att åka skridskor på nutida sätt var inte möjligt eftersom åkaren inte kunde ta skär. Istället stakade man sig framåt med en järnspetsförsedd stav.

Isläggarna från Sunnerby har tillverkats av hästben och slipats släta på ena sidan. I vardera änden har hål borrats så att man kunde dra igenom läderremmar som sedan fästes runt foten. Kanske har någon av människorna i Sunnerby roat sig en kall vinterdag med att åka på sina isläggar på ett fruset Ullersund. Sundet har för övrigt fått sitt namn efter asaguden Ull som i sagorna framställs som krigare och jägare och åkandes på just isläggar.

Större ben kunde även användas som medar när varor och andra saker transporterades över isen. Den större isläggen i montern var sannolikt ämnad som med till en kälke - men den blev aldrig färdig. Avsaknaden av hål för fastsättning liksom den oslitna ytan tyder på att den slängts bort innan den hann komma i bruk.

Islägg

I en avfallsgrop (A12) i ruta 26 på yta E framkom i stick 7 ett större ben som visade sig vara bearbetat (se bild 6). I samma stick framkom även ett mindre benfragment, även det bearbetat. Det större benet (F555) var ca 210 mm långt men har uppenbarligen varit längre då den ena ledänden var i fragmentariskt skick. I den andra ledänden har ett hack sågats på vardera sidan och ett hål borrats horisontellt genom benet. Den ena sidan av benet har planats av och ytan är fint polerad medan den andra sidan är skrovlig och ojämn. På den plana sidan är också fina slipspår synliga som löper längs med benet. Det mindre benfragmentet (F553) är bränt och har ett tvärgående hål tvärs igenom. Benen har tolkats som isläggar vilket är en äldre typ av skridsko som användes för att ta sig fram över isen vintertid. Fynd av isläggar från folkvandringstid har gjorts bl. a. i Skandinavien, Finland och Baltikum (Nationalencyklopedien 1995:567).

I vikingatida och medeltida städer som Birka, Gamla Lödöse, Lund och Uppsala har ett flertal isläggar påträffats, men bruket att använda dessa har överlevt in på 1800-talet. Hålen vid ledändarna har syftat till att dra remmar eller snören genom som sedan knutits för att fästa isläggen under foten. Den plana och polerade sidan vändes ned mot isen medan foten fick bättre fäste på den skrovliga och ojämna. Farten manövrerades med en ispik mellan fötterna (Stenberg-Tyrefors 1993:5). I sitt verk "Historia om de nordiska folken från 1555" har Olaus Magnus avbildat människor som tar sig fram över isen med hjälp av isläggar och en järnpik (figur 1.).

Bild 7. Teckning som visar några män som tar sig fram över isen med hjälp av isläggar och järnpik. Bilden är hämtad ur Olaus Magnus "Historia om de nordiska folken" från 1555.

Flera tolkningar av denna typ av bearbetade ben har förts fram av olika forskare. Vissa ben har inga hål alls och har därför tolkats som redskap för att glätta exempelvis linne. Andra ben saknar en plan yta och är blanka runt om, eller har andra spår av nötning, och man menar att dessa skulle ha använts som nätsänken eller redskap för läderhantverk. Isläggar med vertikala hål, d.v.s. hål genom ledändarna mellan över- och undersida har tolkats som medar. Benen skulle ha spikats eller pluggats fast vid någon form av träplatta som sedan fungerat som en kälke (Stenberg-Tyrefors 1993:5 f.).

Isläggen från Sunnerby påträffades i en avfallsgrop tillsammans med delar av vävtyngder, fragment av täljstenskärl, keramik samt brända och obrända ben. Avfallsgropen har daterats till 710-900 e. Kr. vilket betyder att isläggen deponerades där någon gång under vendeltid eller tidig vikingatid. Eftersom läggen har horisontella hål, d.v.s. hålen genom ledändarna från sida till sida, undersidan är slipad och polerad och fina slispår är synliga, tolkas föremålet som en islägg som använts för att ta sig fram på isen. Vinterisarna utgjorde viktiga kommunikationsleder och på skridsko eller med häst och släde kunde man på vintern färdas snabbare över långa sträckor än på sommaren (Clarke och Ambrosiani 1993:118). Isläggen har konserverats av SVK (SVK nr: A 020123).